

Народилася Софія Русова 18 лютого 1856 року в селі Олешня на Чернігівщині в родині Федіра Ліндфорса (шведа за походженням) та французьки Ганни Жерве. Початкову освіту Софія здобула вдома. В десять років вступила до третього класу найпрестижнішої у Києві Фундуклеївської жіночої гімназії, яку закінчила у 1870 році з золотою медаллю.

У 1871 році Михайло Грушевський дав дозвіл Софії на відкриття у Києві першого приватного дошкільного закладу, в якому вона працювала разом із своєю сестрою Марією. На вихованні у сестер Ліндфорс перебувало 20 дітей.

У 1874 році Софія одружилася з Олександром Русовим, відомим статистом, патріотом України, знавцем літератури й фольклору. Часто переслідувана за проукраїнські погляди (протягом періоду з 1880 по 1905 роки Софію Федорівну заарештовували п'ять разів), змінювала місце проживання, проте всюди включалася у громадську роботу (в «Київській Громаді», «Одеській Українській Громаді», «Харковском Обществе Грамотности», була головою «Національного Комітету Учителів» та ін.), організувала дитячі садки, недільні школи, народні читальні.

Після революції 1905 року Софія Русова працювала в комісії, створеній Академією наук для визнання української мови, розробила і читала курс лекцій з української літератури для слухачок Бестужівських курсів та опікувалась виданням «Кобзаря» Т. Г. Шевченка у Петербурзі.

У 1906 році С. Русова видала «Український буквар», незважаючи на те, що таких підручників російська цензура зазвичай не пропускала.

У 1908 році сім'я Русових переїхала до Києва, де О. Русов викладав статистику у Комерційному інституті, а Софія Федорівна – французьку мову. На запрошення директора Фребелівського інституту вона читала слухачам курс лекцій дошкільного виховання.

У 1910 році С. Русова стала співредактором першого україномовного педагогічного журналу «Світло» (1910–1914).

У 1917 році - членкиня Української Центральної Ради. За гетьманату Павла Скоропадського очолювала департамент дошкільної освіти та виховання, брала активну участь у дерусифікації шкіл, а також влаштувала курси українознавства, підготувала ряд шкільних підручників українською мовою, уклала плани й програми єдиної діяльної (трудової) школи, яка мала національний характер і базуватися на теорії Кершенштайнера (Трудова

школа).

На початку 1919 року Софія Русова разом з українським урядом була евакуйована до Кам'янця-Подільського. Працювала лектором педагогіки Кам'янець-Подільського державного українського університету. Останні роки української державності Софія Русова плідно працювала в Червоному Хресті, рятуючи життя багатьох українських вояків, які перебували у полоні.

Після остаточного приходу до влади більшовиків вона вийшла зі складу Міністерства освіти та була вимушена емігрувати.

З 1923 року проживала у Празі. Працювала професором педагогіки Українського Педагогічного Інституту імені Михайла Драгоманова. Із 1937 р. і до кінця життя Софія Русова була почесною головою Всесвітнього союзу українок.

Педагогічну працю С. Русова постійно поєднувала з громадською діяльністю, пов'язаною з опікою над жіноцтвом. Організувала притулок для дітей емігрантів. Очолювала Жіночу українську раду, брала участь у Всесвітніх жіночих конгресах у Празі, Женеві, Відні, Копенгагені.

Померла Софія Федорівна Русова 5 лютого 1940 р. в Празі, де й похована на Ольшанському цвинтарі.

Твори

- 855485 74.03 P88 Вибрані педагогічні твори / С. Ф. Русова. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
- Ф74417 74.03(4Укр) И90 Дидактика / С. Русова // Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / упоряд. О. О. Любар ; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2005. – С. 358–368.
- 914976 74.03(4Укр) P88 Мемуари. Щоденник / С. Русова. – К. : Поліграфкнига, 2004. – 544 с.
- Ф74160 74.03(4Укр) M19 Просвітній рух на Україні в 60-х роках. Дитячий сад на національній ґрунті. Ідейні підвалини школи / С. Русова // Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX-XX ст.) : хрестоматія / [упоряд.: Л. Д. Березівська та ін.]. – К., 2003. – С. 137–153.
- 940176 74.03 X91 Хрестоматія з української класичної педагогіки : К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко [та ін.] : навч. посіб. / уклад.: В. П. Кравець, О. І. Мешко. – К. : Грамота, 2008. – 768 с.

Література про життя та діяльність

- 935445 74.03(4Укр) A86 Артемова Л. В. Педагогічна спадщина Софії Русової // Історія педагогіки України : підручник для студентів вищ. пед. навч. закладів / Л. В. Артемова. – К., 2006. – С. 245-252.
- Борисова З. Подвижниця національного дошкільного виховання / З. Борисова, М. Машовець // Дошкіль. виховання. – 2006. - № 3. – С. 3-4.
- Гонюкова Л. В. Спогади Софії Русової // Укр. іст. журн. - 1999. - № 5. - С. 133-148.
- Гураш Л. Софія Русова - «Апостол правди і науки» // Дошк. виховання. - 2001. - № 2. - С. 10-11.
- 907936 37(477) Д22 Софія Федорівна Русова // 22 видатних українських педагогіки. Персоналії в історії національної педагогіки : підручник / під заг. ред. А. М. Бойко. – К., 2004. – С. 321-338.
- Джус О. В. Ціннісні імперативи творчої спадщини Софії Русової у контексті сучасних націотворчих процесів в Україні // Шлях освіти. – 2011. – № 2. – С. 38-40.
- Дичек Н. П. С. Ф. Русова і зарубіжна педагогіка // Педагогіка і психологія. - 1996. - № 3. - С. 169-177.
- Дяков І. В. Педагогічні погляди Софії Русової щодо виховання особистості в системі позашкільної освіти // Інноваційна педагогіка. – 2018. – № 6. – С. 14-17.
- Євдокименко І. Публіцистична і педагогічна майстерність Софії Русової // Вісн. Кн. палати. – 2014. – № 8. – С. 24-27.
- Зайцева Л. Під владою мистецтва (Музична діяльність Софії Русової в контексті розвитку музичної культури України другої половини XIX - початку XX століття) // Гуманітар. науки. - 2006. - № 1. - С. 153-157.
- 990268 37.09 3-17 Зайченко І. В. Педагогічна концепція С. Ф. Русової. – К. : Ліра-К, 2016. – 216 с.
- 929925 76.12 3-41 Чума О. Публіцистично-наукова спадщина Софії Русової // Зб. пр. НДЦ періодики / редкол.: Я. Р. Дашкевич [та ін.]. - Львів, 2004. - Вип. 12. – С. 459-470.
- Зваричевська М. Педагогіка Софії Русової // Пед. думка. – 2006. – № 1. – С. 12-17.

19. 944575 63.3(4) 3-90 Софія Русова // Зрослись душею, сплелись корінням / [упоряд.: Микола Рубанець]. – К., 2008. – С. 113-123.
20. 991347 37.091.4 И29 Ідеї Софії Русової у контексті сучасного дошкільного виховання / Упр. освіти і науки Івано-Франків. облдержадмін., Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; [уклад.: О. Маринівська, Л. Калуська]. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2001. – 86 с.
21. 955513 74.1 Иб6 Софія Русова: педагогічні ідеї // Інновації в дошкільні. Програми, технології, проекти, ідеї, досвід : посіб. на допомогу дошк. працівникам / авт.-упоряд.: Л. Калуська, М. Отрощенко. – Тернопіль, 2010. – С. 277-293.
22. 939526 37(477) К17 Калуська Л. В. Софія Федорівна Русова // Видатні українські педагоги : інформ. довідник / Любомира Калуська. – Тернопіль, 2008. – С. 48-74.
23. 820400 63.3(4Укр) К30 Качкан В. А. Просвітницький вогонь Софії Русової // Українське народознавство в іменах : навч. посіб. : у 2 ч. / В. А. Качкан ; за ред. А. З. Москаленка. – К., 1994. – Ч. I. – С. 151-159.
24. Коваленко Є. Софія Русова: педагог, просвітитель, державний діяч, вчений // Рід. шк. – 2000. – № 8. – С. 35-38.
25. 817887 63.3(4Укр) К59 Козуля О. Велика просвітелька // Жінки в історії України / О. Козуля. – К., 1993. – С. 99-103.
26. 891920 74.03(4Укр) Л93 Любар О. О. С. Ф. Русова про національну систему освіти та виховання // Історія української школи і педагогіки : навч. посібник / за ред. О. О. Любара. – Київ, 2003. – С. 317-323.
27. Мамновська Н. В. Концепція мовної освіти і мовленнєвого розвитку дітей у педагогічній спадщині Софії Русової // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 1. – С. 129-135.
28. Мельник О. Погляди С. Русової на особу: історіографія питання // Українознавство. – 2010. – № 2. – С. 53-56.
29. Мельничук М. Світ правдивий, чистий: Духовність дитини очима Софії Русової // Дошк. виховання. – 1997. – № 6. – С. 14-15.
30. Міхно О. П. Проблема формування національної самосвідомості в публікаціях С. Русової в журналі "Світло" (1910-1914 рр.) // Шлях освіти. – 2011. – № 2. – С. 41-44.
31. 985214 74.03(4Укр) М81 Мосіяшенко В. А. Софія Федорівна Русова (1856-1940) // Історія педагогіки України в особах : навч. посіб. для вищ. пед. навч. закладів / В. А. Мосіяшенко, О. І. Курок, Л. В. Задорожна. – Суми, 2016. – С. 174-180.
32. Полум'яна патріотка : [до 160-річчя від дня народження С. Ф. Русової (1856-1940)] // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2016. – № 1. – С. 69-82.
33. Попелюк О. Мати українських дітей // Воля і батьківщина. – 2010. – № 3-4. – С. 251-252.
34. Проскура О. В. Софія Русова - вчений, педагог, громадський діяч // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 1. – С. 171-180.
35. Проскура С. Софія Русова // Дивослово. – 1995. – № 9. – С. 53-58.
36. Ф78485 63.3(4Укр) У45 Гонюкова Л. Педагог і громадська діячка Софія Русова / Л. Гонюкова, Т. Конончук // Українки в історії / авт.: С. Андрусів, Ю. Багаліка та ін. ; за ред. В. Борисенко. – 2-ге вид., стереотип. – К., 2006. – С. 72-77.
37. Фролова О. Особа як об'єкт філософсько-освітнього вчення Софії Русової // Філософія освіти. – 2005. – № 2. – С. 162-170.
38. 934146 63.3(4Укр) Х94 Голанда Й. Софія Русова - видатний український педагог, літературознавець та громадський діяч // Хроніка 2000 : укр. культурол. альм. / редкол.: Ю. Буряк (голов. ред.) [та ін.]. – К., 2007. – Вип. 72: Україна освітня: історія, персоналії, поступ. – С. 636-345.
39. Ф86898 929 Ц29 Софія Русова // Це теж зробила вона / [відп. за вип. Л. Омеляненко]. – К., 2018. – С. 20-22.
40. Чередниченко Д. Софія Русова і сучасна школа // Укр. мова і літ. в шк. – 1992. – № 1. – С. 38-42.
41. 926903 001 Ш26 Шаров І. Ф. Дихала Україною. Русова Софія Федорівна (1856-1940) // Вчені України: 100 видатних імен / І. Ф. Шаров. – К., 2006. – С. 350-352.
42. Шевченко П. Трудове виховання в педагогічній спадщині С. Ф. Русової // Рід. шк. – 2005. – № 8. – С. 79-80.

Відділ наукової інформації
та бібліографії
Запоріжжя, пр. Соборний, 142
061 787 53 57
bibliograf.zounb@ukr.net
bibliograf@zounb.zp.ua
facebook.com/bibliograf.zounb

З Україною в серці

СОФІЯ РУСОВА

Берегиня національної школи

РЕКОМЕНДАЦІЙНИЙ СПИСОК

**ЗАПОРІЖЖЯ
2021**